

gift med Holmgöt i Åsta. Vi få sålunda ganska god kunskap om Gällsta-släkten, se släkttavlan nedan under U 232.

I denna inskrift, som alltså är den äldsta, skrives **risa stin**, medan båda de yngre beteckna diftongen med **ai : raisa stain**. Däremot skrives på den äldsta stenen **auk**, medan de yngre inskrifterna ha formen **uk**. Slutligen kan anmärkas, att U 229 använder prep. *at*, medan de yngre stenarna ha *aftir*.

230. Gällsta, Vallentuna sn.

Pl. 144.

Litteratur: Handlingar i ATA.

Äldre avbildningar: G. A. Hellman foto 1934 (ATA).

I april 1929 påträffades i en åker 3—4 m. SÖ om den plats, där U 229 låg, en sten prydd med ett kors av intressant form. Det är möjligt, att de båda stenarna ha utgjort ett monument. Den korsristade stenen flyttades 1933 av markägaren till gårdsplanen på Gällsta n:r 4, där den restes 40 m. ÖSÖ om mangårdsbyggnaden.

Ljusgrå granit. Höjd över marken 0,94 m., bredd 0,44 m.

Korset är försett med stång, som nedtill prydes av två hängande, bladliknande flikar. Detta är ett tidigt exempel på den korsform med bladornament, som senare under medeltiden når en rik utveckling. Av allt att döma tillhör Gällsta-stenens kors senare delen av 1000-talet, och ristningen torde sålunda vara samtidig med U 229, vid vilkens sida den påträffades. Mot antagandet att Halvdan och Tobbe också låtit resa den korsmärkta stenen talar, att U 229 endast omnämner en sten. Stenarnas olikhet i yttre avseende — den ena ovanligt stor, den andra ovanligt liten — tyckes också strida emot ett sådant förhållande.

231. Gällsta, Vallentuna sn.

Pl. 144.

Litteratur: B 58, L 455, D 2:102. J. Bureus, F a 5 s. 194 (endast platsangivning enligt Rhezelius), F a 10:1 n:r 174 (Rhezelius), F f 6 n:r 198; M. Aschaneus, F b 18 s. 5; J. Peringskiöld, F l 5:1 n:r 11, Monumenta 3, bl. 165; O. Celsius, SR 1 s. 364, SR 2 s. 102, 592; R. Dybeck, Vallentuna socken 1860 (ATA), Berättelse för år 1867, 1868; UFT h. 3 (1873), s. 84 f.; E. Brate, Anteckningar 1904 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 111.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (F a 10:1); Aschaneus, teckning (F b 18); Bureus, kopparstick (F f 6); J. Peringskiöld, teckning (F l 5:1); Peringskiöld och Hadorph, träsnitt (i F l 5:1, Peringskiölds Monumenta och B 58); Dybeck, D 2:102; E. Brate foto 1904 (ATA).

Runstenen står rest invid byvägen Grävelsta—Sursta, i västra dikeskanten, 150 m. N om vägskelet vid Gällsta, där U 232 står. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Ryd-boholm».

Bureus antecknar i F a 5 (nedtill på s. 194): »J Gällestad skref Jon Håkanson äro 3 Runestenar en i hwart Gerdet och en i engen.» Egendomligt nog finnes ingen annan uppgift om denna runsten i F a 5. I F a 10:1 är den emellertid avbildad, och platsen anges vara »J gärdet Nordan byn». Ovanför kopparsticket i F f 6 läses: »Wallentuna i gärde nordan till.» Något utförligare är Aschaneus, som över sin teckning (F b 18) antecknar: »Wti Gällestad nor-gärden litet ifrå grinden, wid vägen.» Under teckningen tillägger han: »Versus occidentem ligger, 1633. nyfunnen.» Peringskiöld (F l 5:1): »Walltuna Sochen och Gällestabby Norder gärdzbacka, baklänges.» (Samma uppgift på träsnittet i Monumenta 3). I B 58 upptages run-

Fig. 229. U 231. Gällsta, Vallentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius.

stenen felaktigt under rubriken »Mölneby wid Slottehags backe». Celsius antecknar: »locus mihi ignotus.»

I sin »Berättelse» 1867 (ATA) skriver Dybeck om U 231, att denna runsten, »som varit i norra gärdet», förgäves sökts av honom vid de »första besöken». Dybeck »ansåg honom förlorad, till dess, i September månad, en tolfårig gosse upplyste att stenen blifvit, på tillsägelse af förre häradsdomaren J. Söderlund, sprängd i tu stycken, hvilka nu stodo såsom grindstolpar vid Söderlunds gård i Gällstad. Kommen dit en afton fann jag ganska riktigt de två runristade grindstolparne och sjelfve gamle häradsdomaren stående midt emellan dem. Nå, här har jag grisen i grind, tänkte jag och rök utan omsvep an med mitt ärende. Hvar ifrån äro desse stenar tagne? — Från *mitt eget* gärde. — Hvem har sprängt stenen i tu stycken? — En dalkarl, på min tillsägelse. — Och häradsdomaren, en gammal erfaren lagkarl, har kunnat befalla sådant? — Marka ä mi och förthy äfven stenen; för resten kunde inte sjelfva *landtmätarn* läsa de här seffrorna - - så ingen kan komma åt mig! o. s. v. — Jag anmälte förhållandet hos Konungens Befallningshafvande och har der äfven besvarat Söderlunds gjorda invändningar.» I slutet av samma »Berättelse» finnes i förteckningen över runstenar, som under år 1867 blifvit »dels upptagne ur jorden, dels hopnitade, samt å nyo reste» en post rörande »En do. i Vallentuna sn och Gällestad». Hopnitningen av U 231, som ännu synes (se pl. 144), har sålunda utförts det året och kostat 10 riksdaler. I »Berättelsen» 1868 meddelar Dybeck: »Den i sista Berättelsen nämnde Gällstadstenen (Lilj. 455), hvilken blifvit sprängd och använd till grindstolpar, står nu hopnitad på sin förra plats.» — I *Sveriges runurkunder* omtalas slutligen: »Denne för icke länge sedan itusprängde och till grindstolpar använde runsten står nu, åter hopnitad, på sin rätta plats i Gällstads norra gärde. De stycken af stenens öfre del, hvilka vid sprängningen afföllo, hafva icke återfunnits.» Ordagrant det samma står att läsa i *UFT*. Brate anmärker (»Anteckningar» 1904): »Runstenen är klufven längs efter och de båda häl-

Fig. 230. U 231. Gällsta, Vallentuna sn.
Efter teckning av Aschaneus.

terna äro hopsatta med en järnkrampa, som går igenom stenen och på baksidan hålles af skrufvar. Stenens topp saknas.» Brate omnämner också, att det »öfverallt i bygden» berättades, »hurusom fadern till en af åborna i Gällstad, Söderlund, kilat itu stenen för att använda den till en grindstolpe men af vederbörande ålagts att köra den tillbaka till dess plats och sätta ihop den. Sonen till åverkaren är nu en 70-års gubbe.» (Händelsen omtalades f. ö. också för mig.)

Gnejsgranit. Höjd 1,30 m., bredd (nedtill) 1,18 m. Ytan är relativt ojäm. Ristningen är skadad genom borrhålen längs stenens mitt, och toppstycket, som lossnade vid sprängningen på 1860-talet, har icke kunnat återfinnas.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter äldre uppteckningar):

ipinui · uk · austain · uk · ulfr · uk · ola[fr · litu · raisa · s]tain · iftir halftan fapur sin

Heðinvi ok Øystæinn ok Ulfr ok Olafur letu ræisa stæin æftir Halfdan, faður sinn.

»Hedinvi och Östen och Ulv och Olov läto resa stenen efter Halvdan, sin fader.»

Till läsningen: Sk saknas vid inskriftens början och sannolikt vid dess slut, efter 47 **n**, troligen efter 54 **n** och efter 59 **r**. I 2 **p** utgår bst från huvudstavens ändar, vid ramlinjen (D), jfr **p**-runans form i t. ex. U 229. 4 **n** har, i likhet med de övriga fyra **n**-runorna, endast bst på huvudstavens högra sida. 5 **u** är skadat i toppen; 12 **t** har skadats upptill, men bistavens ändpunkter äro bevarade. Sk efter 15 **n** är otydligt; 17 **k** har förlorat övre delen av hst. Av 26 **a** är endast övre hälften bevarad; efter denna runa är ristningsytan bortsprängd. Ristning kan där- efter först iakttagas i stenens högra kant. Inskriften börjar åter med högra bst av den för övrigt förlorade runan 39 **t**. 42 **n** har hst skadad omedelbart under bst. I 51 **f** finnas endast svaga spår av den övre bst. — Aschaneus: 20 **i**; 27 **k**; 43 **a**; sk efter 47 **n**, 54 **n** och 59 **r**. — Rhezelius: 20 **i**; 27 **i** (namnet läses sålunda **olair**); sk efter 32 **u** uppfattas som ett kors; 43 **a**; sk efter 47 **n**; 50 **l** överhoppat; sk efter 54 **n**, 59 **r** och 62 **n** (detta sista **n** är på teckningen rättat från dubbelsidigt till ensidigt). Kopparsticket (F f 6) saknar alla sk; 20 **i**; 43 **a**. — Peringskiöld och Hadorph: sk mellan alla orden och i slutet. — Dybeck: sk efter 21 **r** saknas; 26 **a** helt bevarat; den bevarade bst i 39 **t** ej observerad; sk efter 47 **n** och 59 **r**. — Brate («Anteckningar»): sk efter 59 **r**; (*Svenska runristare*): 26 **i**.

Om det sällsynta kvinnonamnet *Heðinvi* se U 210, där ett försök göres att visa, att båda beläggen beteckna samma person.

Øystæinn var däremot under vikingatiden ett av de vanligaste namnen i Norden, och detsamma gäller ju *Ulfr*. Det tredje, numera fördärvade, namnet har uppenbarligen av Öpir skrivits **olafr**. Detta motsvarar naturligtvis den isl.-fno. namnformen *Óláfr*. Den andra formen (*Óleifr*) förefaller, av runinskrifternas skrivningar att döma, att ha varit den vanligare i Uppland och Södermanland.

Om *Halfdan* se U 229.

Brate upptager (*Svenska runristare*, s. 111) denna inskrift bland Öpirs ristningar. Antagandet är med

Fig. 231. U 231. Gällsta, Vallentuna sn.
Efter teckning av Peringskiöld.

stor sannolikhet riktigt. Även den tredje Gällstainskriften (U 232) är troligen utförd av denne ristare. Av detta och av det förhållandet, att också U 210, som Hedinvi Halvdansdotter låter resa åt sin make, utförts av Öpir torde framgå, att denne ristare i dessa trakter har varit verksam under lång tid (se Brate a. a., s. 111). Ristningarna visa vid sidan av påfallande överensstämmelser också vissa olikheter, som göra det troligt, att de ristats med ett ganska avsevärt tidsmellanrum. Den här behandlade inskriften torde i tiden ligga emellan U 229 och U 232. Att den måste vara yngre än den förra, är uppenbart redan av innehållet. Då *Halfdan* nämnes före *Tobbi* i U 229, torde han ha varit den äldste sonen, och någon sannolikhet finnes då för, att han har dött först av de båda bröderna. Den följande ristningen (U 232) gör också i sin yttre anordning ett yngre intryck än de båda andra runstenarna.

232. Gällsta, Vallentuna sn.

Pl. 145.

Litteratur: L 454, D 2:101. J. Bureus, F a 6 s. 173 n:r 52 (Rhezeliuss), F a 5 n:r 448, F a 1 s. 99, F a 10:1 n:r 181; M. Aschaneus, F b 18 s. 13 f.; F. Burman i Nova Acta R. Societatis Scient. Upsaliensis, Vol. 5 (1792), s. 310; R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 34, Vallentuna socken 1860 (ATA), Berättelse för år 1867, 1868 (ATA); UFT h. 3 (1873), s. 84; E. Brate, Anteckningar 1904 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 110.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning F a 10:1; Aschaneus, teckning (F b 18); Dybeck, D 2:101; E. Brate foto 1904 (ATA).

Runstenen står rest i västra kanten av byvägen Gällsta—Grana, mitt för en källa, 10 m. SV om det vägsäl i Gällsta, som bildas av denna väg och byvägen Grävelsta—Sursta. Platsen är utmärkt på geologiska kartbladet »Rydboholm».

»Widh Giällestadh» enligt F a 6, F a 5 och F a 10:1. Bureus antecknar i F a 5 (s. 194): »J Gällestad skref Jon Håkanson äro 3 Runestenar en i hwart Gerdet och en i engen.» Aschaneus anger platsen utförligare: »Sunnan före Gällestadh, wid vägen, och springkällan, står denna blå glittrande R. 4.»

Fig. 232. U 232. Gällsta, Vallentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius.

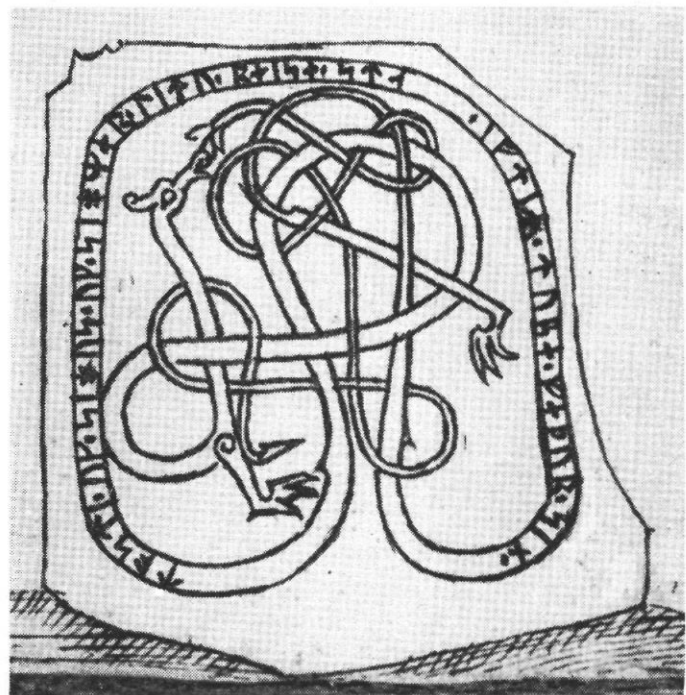

Fig. 233. U 232. Gällsta, Vallentuna sn.
Efter teckning av Aschaneus.